

puntejar / argüir punts de controvèrsia; (cap. 29) plomada de tinta / traç de tinta fet amb la ploma; (cap. 30) rahonadors / advocats defensors; ab malencolia / irriat; (cap. 36) baraters... diners... trafeguers... mercaders / els que fan tractes fraudulents... diners... els negociants tramposos... mercaders.

Potser en aquest últim exemple s'ha difuminat una rima interna que era, sens dubte, un recurs habitual del predicador. Segurament l'estil d'Eiximenis, tan característic, no es pot imitar del tot en una versió moderna. Sens dubte el text de Palomero —i crec que el menoret hauria estat d'acord amb mi— és *propri d'algú que coneix bé i entén allò que ensenya, i sap dir-ho bé i de manera clara*.

David GUIXERAS
Universitat de Girona
Institut de Llengua i Cultura Catalanes

Euskararen herri hizkeren atlasa [L'atles de la llengua del país de l'èuscar] (2008), I, Bilbo: Euskaltzaindia, Real Academia de la Lengua Vasca, Académie de la Langue Basque, 642 p.

Introducció.

L'any 2008 es publicà el primer volum de *Euskararen Herri Hizkeren Atlas* (EHHA) —en català, «L'Atlas de les parles del país de l'èuscar». Ha estat una llarga espera des que el 1918 es mencionà la necessitat d'un atlas lingüístic del domini basc al Primer Congrés d'Estudis Bascos, celebrat a Oñate. El projecte de l'Atlas va ser assumit per l'*Euskaltzaindia* en el marc de les jornades de dialectologia de Markina (1983) i tres anys després ja es va constituir l'equip d'enquestadors.

Se l'ha titllat d'haver estat un atlas tardà, que s'hauria d'haver fet abans. I, de fet, aquesta circumstància ha determinat diversos factors de la recerca com ara el tipus d'enquesta, la xarxa de punts d'exploració, l'elecció d'informants i, sobretot, l'objectiu del projecte: aconseguir recollir les formes i variants més antigues, tant en l'àmbit lingüístic com en l'antropològic, abans que siguin engolides per l'oblit.

Sigui com sigui, el resultat final de l'*EHHA* suposa un material d'àudio de 4.000 hores de gravació, el qual està disponible per a consulta a la Biblioteca Azkue de l'*Euskaltzaindia* des de 1996. Les dades transcrits, per la seva banda, s'han publicat en format llibre i CD-ROM, i està prevista encara una versió *on-line*. Apareixen ordenades per pregunta en AFI per províncies i localitats. El CD-ROM alhora permet confeccionar nous mapes a l'usuari.

Els enquestadors han recollit material a partir de 2.857 preguntes, de les quals 2.163 cercaven informació lèxica, 595 morfològica, 62 sintàctica i 37 fonètica. Val a dir, però, que de les 2.857 només 1.925 es feren arreu, ja que 238 eren formulades només quan les particularitats de la població així ho permetien. Així doncs, per exemple, les referents a la pesca només es feien en localitats costaneres.

Característiques metodològiques de l'*EHHA*: punts d'enquesta, informants, enquestadors.

A l'hora de traçar la xarxa de llocs d'enquesta es tingueren en compte factors com ara el relleu, la situació sociolingüística de la llengua, la història, les diòcesis i els mercats. D'aquesta manera es va aconseguir fixar 145 llocs d'enquesta: 15 a Lapurdi, 16 a la Baixa Navarra, 12 a Zuberoa, 36 a Biscaia, 1 a Àlaba, 36 a Guipúscoa i 27 a la Comunitat Foral de Navarra.

Quant a la tria d'informants, s'ha optat per informants d'edat avançada, originaris de la localitat amb família al municipi en què es feia l'enquesta; i, si es podia, eren preferibles aquells que havien sortit poc o gens del poble. Sobta, però, en aquest punt observar que el nombre d'informants és en alguns casos molt desigual. Així, a tall d'exemple, a la localitat d'Azkaine en trobem tretze, mentre que a Oiartzun només un. D'altra banda, la selecció no feia distinció sexual, malgrat que es preguntava més als homes per les feines del camp i a les dones per les domèstiques.

El grup d'enquestadors, sota la supervisió de l'equip tècnic de la Comissió de Dialectologia de l'*Euskaltzaindia*, havia estat prèviament format per tal que donessin la mateixa o semblant resposta a les informacions que rebien dels informadors. A banda de formular de preguntes, feien servir icones,

fotografies i imatges, descripcions de situacions, etc. i, en un segon nivell, paraules de les llengües veïnes. I no recollien únicament la primera resposta, sinó que també acceptaven la segona i la tercera, ja que en una mateixa localitat pot haver-hi més d'una resposta, malgrat no ser sempre sinònima. A més, en cas que fos un substantiu, es demanava als informants de repetir-lo amb un numeral per tal d'aconseguir una forma indeterminada, ja que, en ser l'èuscar una llengua aglutinant, es podien prendre dades dubtoses de la forma del mot.

Finalment, els enquestadors havien d'utilitzar, quan fos convenient, la tècnica de la contrapregunta de manera que les informacions obtingudes també mostressin el coneixement passiu de l'enquestat. Els mateixos responsables del projecte en justifiquen l'ús freqüent i recorden que es tracta d'una tècnica que ja s'havia fet servir amb bons resultats a l'*Atlas linguistique et ethnographique de la Gascogne* (1954-1973). A més, les respostes de contrapreguntes sempre apareixen assenyalades com a tals.

Les respostes obtingudes, les directes i les proposades, són presentades de diverses maneres. Per una banda, a la plana esquerra se'ns donen transcrites les respostes de cada localitat. Per l'altra, els lemes i els superlemes vénen donats en ortografia fonètica, reconstruïble a partir de les correspondències de la taula de transliteració. Aquest fet respon a la voluntat que l'atles no sigui únicament una eina per a lingüistes sinó que també pugui ser utilitzat per sociòlegs, antropòlegs, etc.

Hom pot veure, doncs, com les dades passen per un procés de manipulació que va des de la transcripció fonètica a la interpretació del mot per tal que pugui ser explotat des de diverses disciplines.

EHHA: anàlisi del primer volum.

El projecte de l'*EHHA* està constituït per vuit volums que tracten el lèxic, la morfologia i la sintaxi de la llengua. Com que només s'han publicat a hores d'ara el primer i segon volums, ambdós dedicats al lèxic, tot seguit en descriurem el primer, a tall d'exemple.

Com es deia més amunt, el primer volum està dedicat íntegrament al lèxic. S'ha mapificat gairebé el 100% de les 268 preguntes, ja que la número 05530 n'ha quedat exclosa, i s'han classificat en nou temes (01-09), que apareixen indexats al final:

01. Insectes (32)
02. Peixos de mar (63)
03. Peixos de riu i tècniques de pesca fluvial (18)
04. Rèptils i amfibis (11)
05. Ocells (53)
06. Animals de bosc i tècniques de caça (32)
07. Sol i cel (14)
08. Temps meteorològic (32)
09. Neu i fred (14)

El volum s'enceta amb el llistat de localitats i informants, una taula de l'alfabet fonètic basc i de transliteració, així com unes taules de correspondència de símbols per a sons dubtosos. Ara bé, si l'*EHHA* ofereix una taula de l'AFI adaptat a la llengua basca i, doncs, la transcripció de les respostes ve donada en aquest alfabet, sorprèn trobar la representació en la taula i en les transcripcions de [tt] per reflectir el so oclusiu palatal sord [c], entre alguns altres.

Cadascun dels volums, al seu torn, inclou per cada mapa, a l'esquerra, una plana en què apareixen les respostes a les preguntes transcrites en AFI i llistades per localitat i província. En alguns casos, pot haver-hi també un petit mapa de síntesi. A la dreta, hom troba una proposta d'interpretació cartogràfica de les dades, al damunt de la qual hi ha el número de mapa i de pregunta, i el títol en espanyol, francès i anglès, i, si es tracta d'espècies, el nom científic en llatí; a sota s'observa la llegenda i un apartat d'anotacions.

Pel que fa als mapes, cal dir que són clars i molt entenedors. Ara bé, resulta decebedor veure fins a quin punt la política acaba esquitxant la cultura i la ciència. L'*EHHA* no estudia els límits polítics ni administratius de les diferents províncies basques perquè, és clar, no és àmbit de la seva recerca. Tanmateix, si hom mira qualsevol dels mapes de l'atles, hi observarà una línia negra que traça la frontera de la Comunitat Foral de Navarra damunt del mapa lingüístic basc, el qual, en tant que producte científic

fic, no hauria d'admetre més línies que el canvi de color que assenyalen les isoglosses. Sens dubte, aquesta és una circumstància aliena als investigadors de l'EHHA que hauran hagut d'acceptar algunes condicions per tal d'optar als ajuts governamentals navarresos.

Tornant a afers lingüístics, val a dir que les fronteres entre els punts d'enquesta no responen a criteris geogràfics, administratius ni lingüístics sinó que són creats a partir de polígons de Thiessen; aquest factor en simplifica la lectura malgrat ser artificial.

Els colors que s'han triat per als mapes són arbitraris, llevat del blanc i el gris. El primer es fa servir quan no s'ha obtingut resposta o bé no s'ha fet la pregunta en una localitat; el segon remet al superlema "altres".

Dit això i recuperant el que ja dèiem més amunt, el mapa pot reproduir fins i tot tres respostes per localitat d'enquesta, dues de directes i una de proposada. De fet, en els casos en què es recullen dues o més respostes el territori presenta un color barrat que assenyalava aquest fet.

En alguns casos, com s'esmentava abans, el mapa d'interpretació de dades pot tenir el suport d'un petit mapa situat a la plana esquerra, el qual no inclou totes les respostes tal i com han estat recollides sinó que sintetitza les respostes en els lemes més generals. Aquests petits mapes són un ajut excel·lent per obtenir una informació global d'una llambregada.

A cada mapa, trobem una llegenda que ordena per colors i tonalitats els lemes i superlemes. Al costat, hi pot haver un espai d'anotacions que dona informació lingüística i etnolingüística.

El volum es tanca amb un seguit d'índexs dels mots en espanyol, francès i anglès amb correspondència de mapa i número de pregunta. A continuació, n'hi ha un altre de superlemes i finalment un tercer de respostes.

La pregunta 06010 i conclusió.

A mode d'exemple, comentarem, ja per concloure, la pregunta 06010 "*erizo / hérisson / hedgehog / (Erinaceus europaeus)*". El mapa petit que se situa a l'esquerra presenta el territori dividit en tres grans zones. Així, la primera sota el superlema de *kirikixo*, la segona amb el de *triku* i la tercera amb el de *sagarroi*. Fent ara un cop d'ull al mapa gran de la dreta, visualment ja queda copsat per la tria de colors aquesta tripartició però alhora desglossa cadascun dels superlemes en diversos lemes. Per exemple, sota el superlema de *kirikixo* trobem *kirikolatx*, *kirikiñolatx*, *kirikijo* o *kirikirijo*. És perceptible la riquesa dialectal mitjançant els lemes però alhora en veiem l'alt grau de similitud gràcies a la interpretació del superlema.

Sigui com sigui i malgrat algun aspecte ja esmentat, l'aparició tan esperada dels primers volums de l'EHHA promet uns materials extensos i llaminers, de fàcil consulta, els quals hauran de tenir una gran utilitat per a diversos àmbits de la ciència. Els diversos investigadors queden, així, dotats d'uns recursos inestimables que no han de permetre sinó avançar en el coneixement de la llengua i cultura basques.

Josep DEL RÍO

FALUBA, Kálmán / SZIJJ, Ildikó (ed.) (2009): *Actes del Catorzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Universitat Eötvös Loránd de Budapest, 4-9 de setembre de 2006. Volum I: Contactes internacionals de la literatura catalana a partir del Modernisme*. Barcelona: Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 462 p. (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 147).

Tres anys després de la celebració a Budapest el 2006 del XIVè Col·loqui de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, han aparegut els tres volums de les actes on es recullen les diferents intervencions. El comitè organitzador havia fixat com a temes del Col·loqui els següents: 1) Contactes internacionals de la literatura catalana a partir del modernisme, 2) Contactes lingüístics del català amb altres llengües, i 3) Fraseologia. En la «Crònica del Col·loqui» (p. 5-8), redactada pels dos editors